

1.1 Zóny rezidenční suburbanizace v obcích Česka 2016

Martin Ouředníček, Petra Špačková, Adam Klsák

Suburbanizace je v rámci projektu definována jako přesun obyvatelstva a jeho aktivit z jader metropolitních regionů do jejich zázemí (viz obrázek 1.2). Rezidenční suburbanizaci, jako dílčí složku suburbanizace vztahující se k obyvatelstvu, lze operacionalizovat jako migraci (změnu trvalého bydliště) obyvatelstva směrem z jádrových měst metropolitních regionů do jejich zázemí. Posouzení rozsahu suburbanizace v zázemí českých měst patří mezi nejvýznamnější problémové otázky základního i aplikovaného výzkumu sídelní geografie. Specializovaná mapa, analytický text a prostorová vrstva obcí představují již pátou verzi vymezením zón rezidenční suburbanizace (Špačková a kol. 2012), které vznikly v minulosti v rámci výzkumného týmu Urbánní a regionální laboratoř na katedře sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy. Podrobně je metodika vymezení zón diskutována v závěrečné kapitole knihy *Sub Urbs* (Ouředníček, Špačková, Novák 2013) a oficiálně certifikována Ministerstvem místního rozvoje (Ouředníček, Špačková, Novák 2014). V minulosti byly také publikovány dvě specializované mapy s analytickými texty z roku 2010 a 2013 (Špačková a kol. 2012). Aktualizovaná metodika (Ouředníček, Špačková, Klsák 2018) je nyní k dispozici na stránkách řešeného projektu TAČR: <http://urrlab.cz/cs/profil/realne-populace>.

Typ prostředí		Cílové místo migrace		
		Město	Suburbium	Venkov
Zdrojové místo migrace	Město	Meziměstská a vnitroměstská migrace	SUBURBANIZACE	Deurbanizace (kontraurbanizace)
	Suburbium	Reurbanizace	Tangenciální migrace (vnitrometropolitní)	Deurbanizace (kontraurbanizace)
	Venkov	Urbanizace (ev. reurbanizace)	Urbanizace (ev. reurbanizace)	Meziregionální migrace (venkovská)

Obrázek 1.2: Matice zdrojových a cílových oblastí migrace a definice suburbanizace (a dalších procesů)

Účelem mapového listu a vytvořené databáze je poskytnout aktuální podklad pro určení rozsahu rezidenční suburbanizace v Česku a analytický nástroj pro hodnocení sídelní struktury. Vedle velikostní kategorizace obcí na základě počtu trvale bydlících obyvatel jsou rozděleny obce také podle polohy a dynamiky jejich růstu v posledním období. Obecně tedy můžeme obce v Česku rozdělit na (i) jádrové obce městského charakteru s počtem obyvatel větším než 10.000; tato města jsou zároveň považována za natolik velká, že mohou generovat suburbánní migraci, tedy jsou zdrojem vystěhování do okolních obcí se suburbánní výstavbou. Výjimkou jsou velké obce přesahující tento počet obyvatel v těsném zázemí Prahy (Brandýs nad Labem-Stará Boleslav, Říčany, Čelákovice, a nově také Milovice) a Brna (Kuřim), které je možné považovat spíše za suburbia. (ii) obce s dynamickou bytovou výstavbou a zároveň vysokou intenzitou přistěhování z jádrových měst; u těchto obcí byly vymezeny tři zóny suburbánních obcí s rozdílnou intenzitou přistěhování a bytové výstavby; zároveň byla vymezena také doplňková zóna 4, která obsahuje všechny obce, které v současnosti nesplňují kritéria, ale v minulosti již ve vymezení byly zařazeny; (iii) zbývající venkovské obce nepřekračují podmínky pro zařazení do jádrových měst a do suburbánních obcí a mají nižší intenzity bytové výstavby nebo přistěhování

z jádrových měst. Tyto obce můžeme označit jako venkovské. Vymezení jader a zón suburbanizace může být zároveň chápáno jako jeden z typů vymezení metropolitních oblastí v České republice, vedle tradičních dojížděkových vazeb. Oproti dojížděkovým regionům, které jsou založeny především na postižení sféry vlivu pracovní funkce, jsou metropolitní regiony spíše oblastmi šíření městského obyvatelstva, nepřímě urbanizace a životního stylu, kteří noví suburbanité přinášejí z městského prostředí. Důležitým znakem suburbií je rovněž vznik nového bydlení.

Za jádrová města lze v České republice považovat města s více než 10 000 obyvateli ležící mimo suburbánní zóny měst (města s více než 10.000 obyvateli k 31. 12. 2017 jsou uvedena v příloze 1). Počet obyvatel některých měst klesl v průběhu sledování pod 10.000 obyvatel (Litovel, Nové Město nad Metují, Studénka a Hlinsko), ale byly v souboru jádrových měst zachovány z důvodu srovnatelnosti jednotlivých verzí vymezení rezidenční suburbanizace. Na druhou stranu mezi suburbánní jádra nejsou zařazeny obce, které přesahují desetitisícovou hranici, ale leží v těsném zázemí Prahy nebo Brna. Mezi tyto obce se zařadily nově Milovice, jejichž počet obyvatel dynamicky narostl přes 11 tisíc (viz tabulka 1.1). Protože je projekt TAČR zaměřen především na území Středočeského kraje, zaměřili jsme se podrobněji na vývoj obcí, jejichž počet obyvatel se pohybuje kolem 10.000. Seznam deseti takových obcí je pro roky 1993, 2000 a 2017 uveden v tabulce 1.2. Při pohledu na porovnání skupiny měst v okolí Prahy, jsou otázkou například města Neratovice a Kralupy, které se nacházejí také v těsném zázemí Prahy s obyvatelstvem kolem 16 tisíc. V tomto ohledu je prozatím obtížné určit, jak se liší migrační vzorce v okolí Neratovic, Kralup na jedné straně a Říčany a Brandýsa na straně druhé, zda si tato města utvářejí vlastní migrační zázemí a zda mají vlastní suburbia s vysokou výstavbou a přílivem obyvatelstva z těchto měst.

Kód obce	Název obce	Počet obyvatel 31. 12. 2017
538094	Brandýs nad Labem-Stará Boleslav	18 815
538132	Čelákovice	12 207
583251	Kuřim	10 981
537501	Milovice	11 508
538728	Říčany	15 448

Tabulka 1.1: Obce v suburbánním zázemí Prahy a Brna s počtem obyvatel převyšujícím 10 000.

Zdroj dat: ČSÚ 2018a

Obec/rok	1993	2000	2017
Brandýs nad Labem-Stará Boleslav	15 614	15 379	18 815
Čáslav	10 088	10 030	10 397
Čelákovice	10 358	10 064	12 207
Dobříš	7 883	7 828	9 013
Jesenice	1 765	2 057	9 132
Lysá nad Labem	8 350	8 221	9 551
Milovice	1 390	3 971	11 508
Říčany	10 633	10 880	15 448
Neratovice	15 980	16 657	16 180
Vlašim	12 796	12 505	11 594

Tabulka 1.2: Obce Středočeského kraje s počtem obyvatel kolem 10 000.

Zdroj dat: ČSÚ 2018a

Pátá verze metodiky vymezení suburbánních obcí byla upravena a kritické hodnoty intenzity bytové výstavby a migrace byly vypočteny pro období 2009–2016 (podrobněji viz Ouředníček a kol. 2018). Podle této metodiky bylo v roce 2018 celkem vymezeno 1182 obcí České republiky, jejichž rozvoj je výrazně ovlivněn procesem rezidenční suburbanizace a spadají do prvních tří zón rezidenční suburbanizace. Obce byly rozčleněny do tří zón podle intenzity procesu tak, aby v prvních dvou zónách byl koncentrován menší podíl obcí, ve kterých se suburbanizace projevuje nejsilněji. Základní charakteristika jednotlivých zón je uvedena v tabulce 1.3. V letech 2009-2016 rostly obce v suburbánních zónách v průměru tempem 37 ‰ za rok. V suburbiih zasažených nejsilněji suburbanizačním procesem žilo k roku 2016 celkem 1,4 mil obyvatel Česka.

Charakteristika	Zóna 1	Zóna 2	Zóna 3	Celkem
Počet obcí v zóně	216	469	497	1182
Počet obyvatel ve všech obcích v zóně (2016)	286 076	564 800	587 767	1 438 643
Počet přistěhovaných na 100 obyvatel v obci (2009-2016) za osm let ke konci období	42 (41,74)	30 (29,55)	24 (23,92)	30 (29,67)
Průměrný počet nových bytů v obci (2009-2016) za osm let	114 (113,57)	53 (53,04)	30 (30,4)	55 (54,58)
Průměrná roční intenzita přistěhování na 1000 obyvatel (2009-2016) ke konci období	52 ‰	37 ‰	30 ‰	37 ‰
Průměrný počet dokončených bytů na 1000 obyvatel za rok (2009-2016) ke konci období	10,7	5,5	3,2	5,6

Tabulka 1.3: Základní charakteristika obcí v jednotlivých zónách suburbanizace 2016

Zdroj dat: ČSÚ 2018a, b, c

Vývoj počtu obcí ve vymezení k roku 2008 a aktualizaci k roku 2010, 2013 a 2016 je uveden v tabulce 1.4). Celkově oproti roku 2013 počet suburbánních obcí mírně poklesl, především v důsledku nižšího počtu obcí, které dosáhly na parametry třetí zóny suburbanizace.

Zóna	Vymezení 2008	Vymezení 2010	Vymezení 2013	Vymezení 2016
Jádra	129	130	130	130
Zóna 1	83	112	141	216
Zóna 2	179	241	333	469
Zóna 3	632	771	745	497
Zóna 4	163	N/A	206	440
Venkovské obce a města	5 073	4 996	4 695	4 498
Suburbia 1.-3. zóna celkem	894	1 124	1 219	1 182

Tabulka 1.4: Počet suburbánních obcí v letech 2008, 2010 a 2013 a 2016

Literatura:

OUŘEDNÍČEK, M., ŠPAČKOVÁ, P., KLSÁK, A.: (2018): *Metodika sledování rozsahu rezidenční suburbanizace*. Metodika, pátá verze. Urbánní a regionální laboratoř, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, Praha.

OUŘEDNÍČEK, M., ŠPAČKOVÁ, P., NOVÁK, J. (2013): Metodické problémy výzkumu a vymezení zón rezidenční suburbanizace v České republice. In: Ouředníček, M., Špačková, P., Novák, J. eds.: *Sub Urbs: krajina, sídla a lidé*. Praha, Academia, s. 309–332.

OUŘEDNÍČEK, M., ŠPAČKOVÁ, P., NOVÁK, J. (2014): *Metodika sledování rozsahu rezidenční suburbanizace v České republice*. Certifikovaná metodika. Praha, Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Urbánní a regionální laboratoř.

ŠPAČKOVÁ, P., OUŘEDNÍČEK, M., NOVÁK, J., KŘIVKA, M. (2012): *Zóny rezidenční suburbanizace 2010*. Specializovaná mapa. Praha, Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Urbánní a regionální laboratoř.

ŠPAČKOVÁ, P., OUŘEDNÍČEK, M., NOVÁK, J., KLSÁK, A. (2016): *Zóny rezidenční suburbanizace 2013*. Specializovaná mapa. Praha, Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Urbánní a regionální laboratoř.

Zdroje dat:

ČSÚ (2018a): Počet obyvatel v obcích k 31. 1. 2017. Praha, Český statistický úřad.

ČSÚ (2018b): Databáze migrace v letech 2009–2016, individuální anonymizovaná data o změnách trvalého bydliště na úrovni obcí. Praha, Český statistický úřad.

ČSÚ (2018c): Statistika dokončených bytů 2009–2016. Praha, Český statistický úřad, odbor statistiky stavebnictví.